
Bewegen in Messiaans spoor

G.M. van Meijeren

1 Samuël 16

De boeken Samuël zijn profetie. Daarom lezen we de teksten over Samuël, Saul en David niet als een knap staaltje wereldliteratuur, maar als Geestgeladen geschiedenis: vol van Gods eigen komen in Israël en zo in deze wereld. Zijn advent in Woord, dat altijd daad is. Het doorbreken van zijn koningschap op de aarde.

Deze hemelse epifanie gebeurt ‘met horten en stoten’. Zij gaat niet vanzelf, maar heeft een weerbarstig, bij tijden onnavolgbaar karakter. Wat wil je ook, als ze zich aandient midden in het menselijk leven, geteisterd door de macht van de zonde?

Gods profeten mogen daar echter niet en nooit voor opzij. Samuël mag het na de val van Saul misschien helemaal hebben gehad met het koningschap in Israël, maar JHWH denkt anders. Hij komt met een nieuw initiatief, waar Hij zijn profeet mee belast. ‘Vul uw hoorn met olie, en ga; Ik zend u naar Isai, de Bethlehemiet, want Ik heb een koning voor Mij gezien onder zijn zonen’ (vers 1).

Was de Allerhoogste bij de zalving van Saul nog ingegaan op het verlangen van Israël, de stap die Hij nu doet, zet Hij vanwege zichzelf. Dat is verrassend. Want was het niet een klap in zijn gezicht geweest, toen Israël vroeg om een koning ‘zoals alle volken?’ (1 Sam. 8, 7). En belichaamde de figuur van Saul niet precies waar het dan op uitloopt en waar Samuël in opdracht van God al voor had gewaarschuwd? Hadden menselijke macht, eer en trots het niet gewonnen van de bevrijdende kracht van de Thora? Was Saul niet verworpen, omdat bij hem brandoffers en slachtoffers voorgingen op gehoorzaamheid? (1 Sam. 15, 22-23). Dat God er nu opnieuw voor kiest om Israël een koning te geven, tekent hoe Hij de wereld blijvend tegemoetkomt: Hij beweegt genadig mee in haar opstand tegen zijn Woord.

Hoe Hij dat doet wordt al bezongen in het lied van Hanna, ‘een proto-Magnificat’ (Barnard) en de ouverture op het hele oeuvre koningsverhalen van Israël.

De HEERE doodt en maakt levend,
 Hij doet in het graf neerdalen en Hij doet daaruit opkomen.
 De HEERE maakt arm en maakt rijk,
 Hij vernedert, ook verhoogt Hij.
 Hij verheft de geringe uit het stof;
 uit het vuil verhoogt Hij de arme
 om hen bij edelen te doen zitten,
 om hen een erzetel te laten verkrijgen.
 Want de grondvesten van de aarde zijn van de HEERE
 en Hij heeft de wereld daarop geplaatst.
 Hij zal de voeten van Zijn gunstelingen bewaren,
 maar de goddelozen zullen zwijgen in de duisternis,
 want een man is niet sterk door kracht.

Zij die de HEERE ter verantwoording roepen zullen verpletterd worden;
 Hij zal in de hemel over hen donderen.
 De HEERE zal rechtspreken over de einden der aarde;
 Hij zal Zijn Koning kracht geven,
 en de hoorn van Zijn Gezalfde opheffen. (1 Sam. 2, 6-10)

Gods genadig meebewegen met Israël en de volken is verre van slap, laat staan passief. Hij is één en al robuuste activiteit. Wat wij ervan horen klinkt paradoxaal. Het zijn uitingen die op elkaar botsen. Er is sprake van doden en tot leven wekken; van neerwerpen en opheffen; van vernederen en verhogen. Het zijn daden van heel dichtbij, betrokken op ons mensen in de loop van de tijd, maar zo na als ze ons komen, zo verhuld blijft tegelijk het geheim: wie kan de Eeuwige ter verantwoording roepen zonder te stuiten op donder? ‘God gaat zijn ongekende gang vol donkere majesteit’ (Gez. 943).

Toch schijnt juist hier dwars doorheen een kraakhelder licht: bevrijding van de benauwde, hoop voor een geringe en arme, voor een mens ‘niet sterk door eigen kracht’. Gods gezalfde komt in het vizier.

In dit licht wordt Samuël geroepen om naar Bethlehem te gaan en daar één van de zonen van Isaï tot koning te zalven. God baant zelf de weg. Door een list die Hij Samuël voorstelt, verdwijnt diens angst voor Saul als sneeuw voor de zon en eenmaal in Bethlehem komen de oudsten in diep ontzag naar

hem toe. De profeet kan ongehinderd zijn roeping volbrengen.

Maar nu de hamvraag: Wie van de zonen van Isaï moet Samuël zalven? Het lijkt wel alsof God het spelletje ‘Wie is het?’ speelt met zijn profeet. Waarom moet het zo ingewikkeld en omslachtig? Gods communicatie met Samuël is steeds heel direct, waarom heeft Hij hem dan thuis in Rama niet vast verteld om wie het straks precies gaat?

Al snel komt de aap uit de mouw. Samuël ziet Eliab, de oudste, en geïmponeerd door zijn uitstraling en lengte denkt hij: ‘Deze is vast en zeker voor de HEERE zijn gezalfde’ (vers 6). Maar nee, Samuël zit ernaast; kijkt verkeerd. God zegt: ‘Kijk niet naar zijn uiterlijk en ook niet naar de hoogte van zijn gestalte, want Ik heb hem verworpen’ (vers 7a).

Blijkbaar heeft Samuël tijdens het raden van de nieuwe koning nog steeds het plaatje van Saul in zijn hoofd. De nieuwe koning moet op hem lijken. Hij moet iemand zijn om wie je niet heen kunt; iemand tegen wie iedereen opkijkt. Iemand die zich qua kracht kan meten aan de helden van de volken om Israël heen. Bijvoorbeeld aan Goliath, de Filistijnse reus uit Gath (1 Sam. 17).

De ‘ziener’ valt door de mand. Geroepen om Gods hand achter de dingen te zien, tast Samuël volkomen verkeerd. Niet alleen mist hij de ogen om te zien wat God ziet, ook zijn denken is net als dat van het volk en van Saul heidens gekleurd en daardoor vertroebeld. Zelfs de profeet staat, als hij vertrouwt op eigen inzicht, de missie van de God van Israël hopeloos in de weg.

Hoe dat komt? ‘De mens ziet aan wat voor ogen is, maar de HEERE ziet het hart aan’ (vers 7b). Het hart, de plek van oriëntatie. Centrum van ons bestaan. Waar je denkt, voelt, overweegt en richting kiest. Wie kent zijn hart, laat staan het hart van een ander? Wie weet waarom je welke weg inslaat?

Je kunt ook – beter? – vertalen: ‘De mens ziet volgens de ogen, maar de HEERE ziet volgens het hart.’ Oftewel: profetisch onderscheiden kan alleen wanneer je hart, als ‘drive’ voor ogen, oren, handen en voeten, afgestemd raakt op het hart van God. Een gebeuren dat zich voltrekt in het doorleven van de afstand tussen Hem-die-nabij-is en jou als mens. ‘Want God is in de hemel, en u bent op de aarde’ (Pred. 5, 1b). De openbaring is ons vreemd. Maar waar ze gaat lichten, komt een onstuitbare onrust tot zien. ‘Ontsluit mijn ogen en laat mij aanschouwen de wonderen van Uw wet’ (Ps. 119, 18). God die ons zijn hart verklaart is een altijd nieuwe verrassing. Je komt in het krachtenveld van de eerbied voor Hem, die al je zelfingenomenheid verplettert en die zó en tegelijk je zijn genegenheid toont. Er komt een weg om vrijmoedig in te slaan.

Samuël aarzelt nu niet meer, zelfs niet als alle zeven zonen van Isaï gepasseerd zijn. Hij vraagt door naar wie niet meegeteld werd. Het gaat om de kleinste, de vergeten schapenoppas, de achtste die meer is dan een volheid van zeven.

Is hij, zoals sommige uitleggers denken, het kind uit een buitenechtelijke relatie van zijn vader? (vgl. Ps. 51, 7).

Bij binnenkomst valt ook van hem het uiterlijk op. Gaat het dus toch om de eerste aanblik? Nee, want wat aan David opvalt is het zachte, het frisse, het lieflijke. Hier is iemand op wiens gezicht het hart van God valt te lezen. Het hart van God die kiest voor wie ‘niets’ is (vgl. 1 Kor. 1, 28).

Dit wordt onderstreept door het feit dat Davids naam pas valt, als hij gezalfd is met de Geest van de HEERE (zie vers 13). Alsof er zonder de Geest geen zinnig woord over David en zijn koningschap valt te zeggen. Inderdaad, want als de mensen hem typeren als ‘een dappere held, een strijdbare man, ter zake kundig, iemand knap van gestalte’ (vers 18), dan zeggen ze ook: ‘en de HEERE is met hem’. De Geest staat garant voor Gods verkiezing van David en maakt hem geschikt. Door de Geest wordt de betekenis van zijn naam – ‘de beminde’ – werkelijkheid.

David, ondanks zijn geweldige persoonlijkheid bestaat hij nauwelijks. Hij is (slechts) ‘als een veder op de mond van de Almachtige’ (Noordmans).

Het vervolg zegt genoeg! Davids roeping wordt een vorm van bestaan. In eerste instantie gaat hij gewoon terug naar de schapen. De olie droogt op en het leven herneemt zijn sleur, alsof er niets is gebeurd. Totdat ‘de Wind’ plotse-ling opsteekt en David naar het hof van Saul wordt geblazen.

De aanleiding voor deze ‘move’ van David is schrijnend. Terwijl de Geest David in beweging brengt, maakt Hij zich los van Saul. Een boze geest bij de HEERE vandaan is zijn vervanger en jaagt Saul angst aan. Is er sprake van een stoornis? Van een depressie? Van schizofrenie? Hoewel de klachten ongetwijfeld verwant zijn aan een psychische aandoening, in bijbelse tijden vaak herleid tot de macht van een demon, draait het om meer. Want let op de Godsnaam! ‘Een boze geest bij *de HEERE* vandaan’ (vers 14). Hij, barmhartig en genadig, zendt Saul een geest die hem plaagt. ‘De HEERE doodt.’ Maar dat is te midden van het oordeel dat er zeker in ligt, niet los te pellen van Gods ontferming, die een vraag aan Saul in zich bergt: ‘Mens, waar kun je aan Mijn Geest ontkomen?’ (vgl. Ps. 139, 7).

Een vraag die geïncarneerd wordt in David, wanneer hij Saul aankijkt, de harp neemt en tokkelt om hem op adem te brengen. Even wordt Saul aan de plaaggeest onttrokken. Even is hij geen speelbal. Even merkt hij een wenk van bevrijding. Licht in de duisternis. Harpspel als geleider van Gods openbaring (vgl. Psalm 49, 5 en 2 Koningen 3, 15). Een liefdesverklaring aan Sauls adres.

Zó worden ze aan elkaar verbonden, twee gezalften, de beminde en de verworpene. Verbonden voorgoed! (zie 1 Sam. 24, 22-23). God beweegt genadig mee.

Het gaat er enerverend aan toe. Dan weer werpt Hij David en Saul uit elkaar, dan weer drijft Hij beiden naar elkaar toe. 'Hij vernedert, ook verhoogt Hij.' De liefde van Saul voor David slaat al snel om in jaloezie, haat en poging tot moord. Steeds onderbroken door momenten van spijt en omkeer. En David? Hij blijft Saul nederig dienen in liefde. Hij spaart Saul, terwijl hij hem kan vermoorden. Hij houdt Saul een leven volgens de Thora voor ogen op een manier die spreekt van overgave aan God. Hij doet de gezalfde van de HEERE geen kwaad, maar is hem door en door trouw. David leidt een 'vita passiva', waarin God aan hem handelt. 'De HEERE vernedert'. David moet door de woestijn en woont in spelonken en holen. Maar 'ook verhoogt Hij'. Gods hart voor de benauwde, de arme en verworpene komt meer dan ooit aan het licht. Gods hart voor gevallen mensen.

Tijd om wat we gevonden hebben toe te spitsen, geroepen als wij zijn in dit Messiaanse spoor. Het spoor van Jezus. Wij leven in een kantelend tijdsgezicht. We zeggen het vaak en we moeten het blijven zeggen. Alleen, Gods handelen is altijd verassend. Dus misschien – maar misschien ook wel niet – loopt onze cultuur op haar achterste benen. Uitgeput door welvaart, technologische ontwikkelingen, overvolle agenda's en onbegrensde autonomie. Bedreigd door vluchtelingenstromen, terreur, klimaatcrisis, politieke leugens, nieuw antisemitisme, onderling wantrouwen en een groeiende angst die zich als een parasiet hecht aan lege zielen zonder visie, wortels en bron.

Wij hoeven echter, hoe de tijd zich ook wendt – nogmaals: profetie is meestal geen toekomstvoorspelling – nooit met een mond vol tanden te staan: God beweegt genadig mee in onze opstand tegen zijn Woord! Hij doodt, Hij doet neerdalen, Hij vernedert, maar de hoorn van zijn Messias, die heft Hij op. Zijn advent is onze hoop!

Durven wij het aan om met nieuwe vrijmoedigheid de weerbarstige ervaringen in het leven te duiden als vraag van God aan zijn mensen? Dit kan alleen door zélf te leven in het licht van Hanna's lied. Niet te bestaan dan als een veertje op de adem van God, steeds opnieuw bevrijd van iedere vorm van zelfingenomenheid. Of stellen wij ons tevreden met een god 'a la carte. Een god die je kunt bestellen en vervolgens weer wegsturen' (P.J. van Midden)? Bijvoorbeeld wanneer Hij gericht oefent over ons intellect, onze emoties en ons leefpatroon? Als wijzelf in het geding komen?

Hier wegen zoeken is hóren (zie 1 Sam. 3, 10). Leven in eerbied, verbonden met wie-dan-ook-maar iets van zichzelf met je deelt. Het is de weg van de graankorrel gaan, jezelf uit Gods vingers laten komen, toegewijd aan de aarde en wie haar bewonen. Gods geboden en beloften op de hand nemen, onderzoeken en proeven als werkelijk leven. Aanvaardend dat zij onze verhoudingen

met ieder ander op scherp zetten, maar dat ze ook openliggen naar Gods ontferming voor ieder mens 'niet sterk door eigen kracht'.

Bevat déze weg gáán niet het Woord voor de wereld vandaag? 'God, leg Uw hart op mijn tong. Maak van mijn leven een harp. En van mijn daden een pastorale.'

G.M. van Meijeren is predikant van de hervormde gemeente Hoevelaken, Stoutenburg en Achterveld.